

д. філос. н., проф. Данильян О.Г., д. філос. н., проф. Дзьобань О.П.

*Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого,
м. Харків (Україна)*

Інформаційні права людини: філософський контекст

В умовах становлення й розвитку інформаційного суспільства все більшого значення набувають інформаційні права особи, їх реалізація й захист. Крім того, однією з найважливіших гарантій дотримання й захисту будь-яких універсальних прав людини є її інформація й інформаційні права.

У зв'язку з розвитком інформаційно-комунікаційних технологій не лише засоби масової інформації, але й засоби персональної комунікації стають глобальними і перестають бути розділеними державними кордонами. Виникає глобальний інформаційний простір, який означає можливість для людини одержувати й поширювати інформацію у світовому масштабі. Через свою трансграничність, інфраструктура телекомунікацій є полем для міжнародного спілкування й міжнародних відносин, міжнародних інформаційних комунікацій.

Всеосяжні соціальні зміни в епоху переходу від індустріального суспільства до інформаційного характеризуються, зокрема, інтенсифікацією й глобалізацією інформаційних зв'язків, зростанням соціальної значущості інформації у всіх сферах життя й виникненням такого специфічного виду суспільних відносин, як інформаційні.

Інформація як специфічне явище потребує особливого правового режиму, а інформаційні відносини – спеціального правового регулювання. Оскільки інформація є суспільним надбанням і благом, з нею тісно пов'язана низка прав людини. В інформаційному вакуумі повноцінний розвиток і існування особистості, належне здійснення нею своїх прав унеможлиблюється. Хоча інформація і є об'єктом деяких прав людини, ці права за способами реалізації можуть бути різними, іноді навіть протилежними.

Багатозначність і прояв права на інформацію в найрізноманітніших сторонах суспільного життя ставить закономірне питання про можливість визначати дане право як самостійне. Якщо воно виступає тільки як вторинна правомочність, що є похідною й гарантує реалізацію якогось окремого права, правильніше була б вести мову лише про інформаційні гарантії, інформаційну складову механізму реалізації прав. Тільки якщо людина отримує інформацію, переробляє її і генерує нову, вона може розвиватися, а отже, і бути повноправним членом суспільства.

Оскільки людину можна розглядати як складну самоврядну соціальну й біологічну систему, задоволення інформаційних потреб індивіда виступає передумовою його життєдіяльності, сприяє пристосованості людини до умов об'єктивної дійсності, що змінюються, і обумовлює нормальну інтелектуальну діяльність. Таким чином, інформація є соціальним благом, доступність якого для людини надає можливості для нормального функціонування як біологічної, так і соціальної складової. Стосовно доступності інформації зазначимо, що для найширшої аудиторії вона визначається здатністю переводити її в цифрову форму, зберігати і поширювати, зокрема через бібліотеки, як пункти доступу. Фактично на даний момент діє принцип презумпції закритості інформації, оскільки відкритість державної інформації забезпечується тільки за певним переліком, встановленим тим чи іншим національним законодавством.

Інформація, як соціальне благо, дозволяє людині досягати ефективної самоорганізації й реалізувати потенційні можливості, сприяє ефективній діяльності в різних сферах життя, здійсненню свободи вибору. У світлі соціальної природи людини це формує активного громадянина, сприяє подоланню політичної відчуженості влади від суспільства й ефективності управлінського процесу. У зв'язку з цим, доцільно вести мову про необхідність організації оптимального забезпечення громадянина самою різною інформацією, задоволення інформаційних потреб особи і досягнення інформаційної відкритості суспільства.

Зазвичай під правом людини і громадянина на інформацію розуміють

право будь-якої людини шукати, отримувати, передавати, виробляти будь-які відомості про факти, події, процеси і явища будь-яким законним способом. У той же час, можливе більш ширше трактування права на інформацію, з урахуванням як права на отримання інформації, так і права на її розповсюдження, захист, право на таємницю, можливість її накопичувати, засвоювати, обробляти чи переробляти, надавати іншого спрямування чи сфери застосування та в результаті цього зазвичай створення (продукування) нової інформації.

Отже, відзначимо якісну особливість досліджуваного права індивіда. На відміну від усіх інших основних прав, що становлять конституційно-правовий статус особи, право на інформацію не просто гарантує людині користування конкретним соціальним благом. Чи не важливішим виявляється його значення для політичної системи суспільства і, зокрема, для механізму функціонування держави. Враховуючи ту роль, яку відіграє інформація в системі, що динамічно розвивається, можна припустити (і знайти приклади в соціальній практиці), що при абсолютній концентрації відомостей в руках органів управління суспільному організму загрожує розпад і руйнування.

Таким чином, на користь управління, на користь держави є накладення певних обмежень на ступінь монополізації інформації з боку державних органів. Це означає, що право на інформацію отримує правову регламентацію не тільки як право індивіда, але і як найважливіша форма забезпечення взаємозв'язку між державою і громадянським суспільством. Воно обмежує свавілля державної влади, сприяючи її успішній реалізації, і тим самим, гарантує свободу індивіда і суспільства.

Тому, незважаючи на те, що це «наявне» право людини, право на інформацію набуває якості провідного принципу політичної системи й механізму держави.